

BÖLÜM 3

COVID-19 SALGINININ GÜMÜŞHANE İLİNİN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: TESPİTLER VE ÖNERİLER

Çiğdem İNCE AYAYDIN¹

GİRİŞ

İlk olarak Kasım 2019'da Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan koronavirüs hastalığı (COVID-19) küresel bir tehdit haline gelen (Zhao, 2020; Yang & ark., 2020) ve sonunda Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization-WHO) tarafından 11 Şubat 2020'de COVID-19 küresel bir salgın olarak ilan edilmiştir (WHO, 2020). COVID-19 hızla birkaç ayda küresel olarak yayılıp yaygın uluslararası halk sağlığına dönüşmüştür (Rodriguez, Litt & Stewart, 2020). Tüm dünyayı aynı anda etkileyen “kara kuğu” (black swan) olayları olarak (Taleb, 2007) nitelenen, felaket etkisi olan, öngörülemeyen, nadir olaylar olarak tanımlanan (Thorgren & Williams, 2020) COVID-19 salgını nedeniyle dünya benzeri görülmemiş bir şok yaşamaktadır. 29 Ocak 2022 tarih ve Türkiye saati ile 13:15 itibarıyla COVID-19 nedeniyle dünya genelinde 370,862,948 kişi doğrulanmış vaka olmak üzere 5,669,532 kişi ölüm ve 292,790,871 kişi iyileşmiştir (Worldometer, 2021). Pandeminin ilan edilmesiyle, dünya nüfusunun çoğunluğu yurtdışı ve yurt içi seyahat yasaklamaları, iptal edilen faaliyetler ve seyahat kısıtlamaları, sınırların kapatılması ve karantina önlemleri gibi birçok kısıtlama ile karşı karşıya kalmıştır. Tüm bunların etkisiyle çok sayıda çalışan işlerine gidemez olmuştur (ILO, 2020c).

Dünyada COVID-19'un ülkeler bazında ekonomiye, istihdama ve sektörlere etkisini ortaya koymak amacıyla yayınlanan raporlarda [OECD (2020a, 2020b), World Bank (2021), World Economic Forum (2020), ILO (2020a), ILO (2020b), TÜRMÖB (2020), KPMG (2020), Deloitte (2020)] Koronavirüs salgınının (COVID-19) ulusal ve küresel ekonomileri ciddi şekilde etkilediği vurgulanmıştır. Bu raporlarda ayrıca COVID-19 pandemisinin bir taraftan tüm ülke sağlık sektörünün pandemiyle mücadele verirken, diğer taraftan kapanma ve kısıtlama gibi karantina önlemlerinin ekonomiler üzerinde ortaya çıkardığı tahribatı irdelemişlerdir. Bu raporlarda pandeminin ortaya çıkmasıyla artık tüm dünyanın yeni bir sürece ve farklı bir aşamaya geçmiş olduğu vurgulanmıştır.

¹ Dr. Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ak.kardelen@hotmail.com

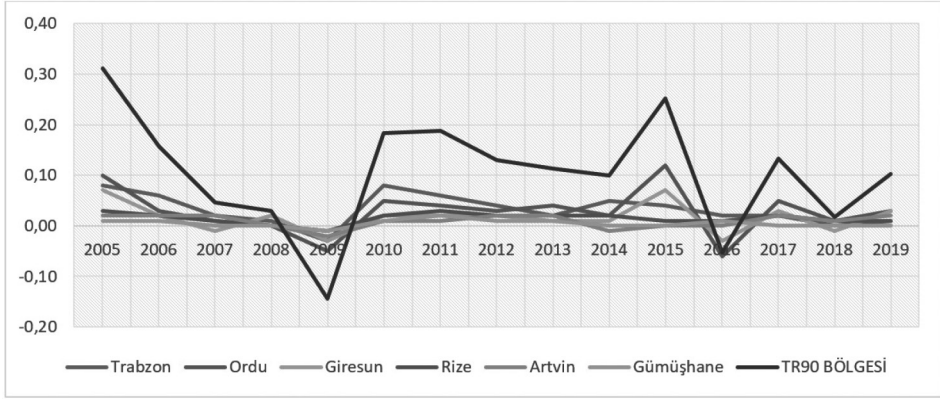
Bu çalışmanın amacı COVID-19 salgınının Gümüşhane ilinin sosyal ve ekonomik yapısı üzerindeki etkilerini irdelemektir. Bu amaçla, çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde COVID-19 salgınının Gümüşhane ilinin sosyal ve ekonomik yapısı üzerindeki etkileri GSYH büyümesi, Kişi başına GSYH büyüme, dış ticaret, sektörel kredi kullanımı, istihdam, işsizlik ödeneğine başvurular ve yatırım teşviklerinden yararlanma açısından irdelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde ayrıca TR90 Bölgesinde yer alan iller (Trabzon, Ordu, Giresun, Artvin, Rize ve Gümüşhane) açısından karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde pandemi sürecinde KOBİ'lerin sorunlarına ilişkin tespitlere yer verilmiş olup ardından "her kriz içerisinde fırsat barındırır" mantığından hareketle pandemi sonrası fırsatlar irdelenmiş, olası riskler üzerinde durulmuş ve politika önerileri geliştirilmiştir.

COVID-19 SALGINININ GÜMÜŞHANE İLİNİN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde COVID-19 salgınının Gümüşhane ilinin sosyal ve ekonomik yapısı üzerindeki etkileri GSYH büyümesi, Kişi başına GSYH büyüme, dış ticaret, sektörel kredi kullanımı, istihdam, işsizlik ödeneğine başvurular ve yatırım teşviklerinden yararlanma açısından irdelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde ayrıca TR90 Bölgesinde yer alan iller (Trabzon, Ordu, Giresun, Artvin, Rize ve Gümüşhane) açısından karşılaştırma yapılmıştır.

GÜMÜŞHANE İLİNİN TÜRKİYE GSYH BÜYÜMESİNE KATKISI

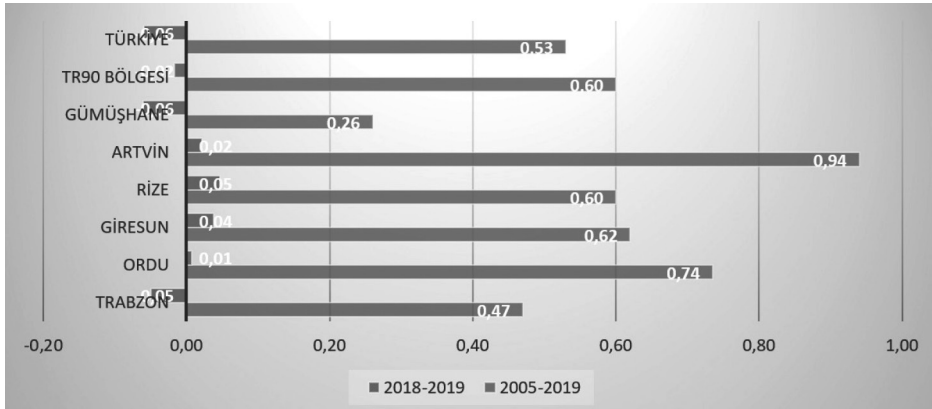
İl düzeyinde cari fiyatlarla GSYH hesaplamalarına göre; *zincirlenmiş hacim endeksiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), 48 il bir önceki yıla göre Türkiye ortalamasının üzerinde büyümüştür.* Yıllık *Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)* 2019 yılında bir önceki yıla göre %0,9 artarken, 48 il Türkiye ortalamasının üzerinde artış gerçekleşmiştir.

Şekil 1. TR90 Bölgesinin Türkiye GSYH büyümesine Katkısı, 2005-2019

Kaynak: TÜİK, 2021

TR90 Bölgesinin Türkiye GSYH'sına katkısı yıllık ortalama (2005-2019) %10,4 iken, Trabzon %3,2 ve Ordu %2,8 Giresun %1,6, Artvin %1,5 ve Rize %1 ve Gümüşhane ise %0,0047'dir. Bölgenin 2005 ve 2006 yıllarına göre katkısı azalırken diğer yıllar itibariyle yatay bir seyir izlediği görülmektedir.

Şekil 2. TR 90 Bölgesinin ve Gümüşhane İlinin Kişi başına GSYH değişim (2005-2019 ve 2018-2019)

Kaynak: TÜİK, 2021

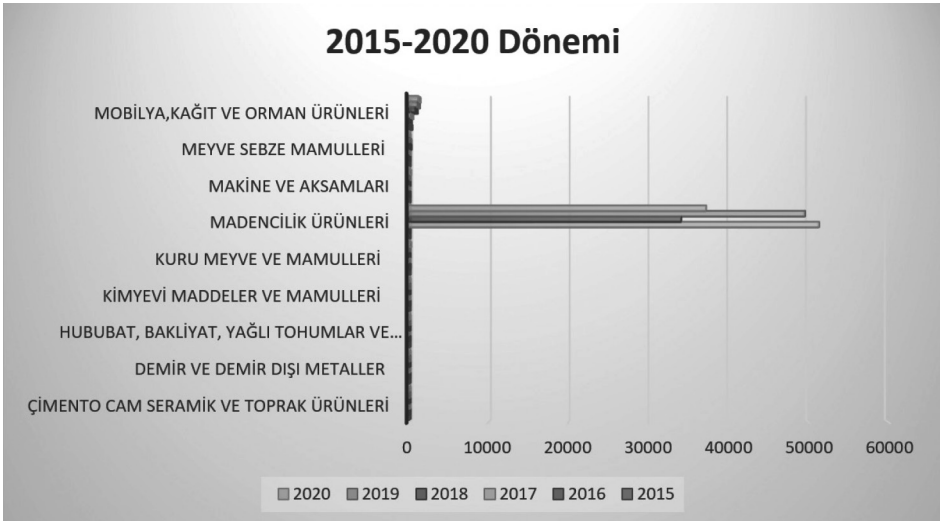
Türkiye ekonomisi 2005-2019 döneminde kişi başına GSYH düzeyinde %53 büyümüşken, 2019 yılında bir önceki yıla göre % 5,9 küçülmüştür. TR90 Bölgesi 2005-2019 döneminde Türkiye kişi başına GSYH düzeyinden daha yüksek (%60) büyürken, Gümüşhane ili TR90 bölgesinin ortalama büyümesinin oldukça altında %26 büyümüştür. Gümüşhane ili ise 2005-2019 döneminde kişi başına GSYH

düzeyinde 2019 yılında ise bir önceki yıla göre %6 küçülmüştür. 2018-2019 döneminde Türkiye ekonomisi kişi başına GSYH ortalama -%5,91 iken, TR90 bölgesi -%1,7 iken Gümüşhane ili kişi başına GSYH düzeyinde Türkiye ve bölge üzerinde bir küçülme (-%5,96) gerçekleşmiştir. Bu veriler Gümüşhane ilinin Türkiye'deki ve bölgedeki büyümeden payını alamadığını göstermektedir.

GÜMÜŞHANE İLİNİN DIŞ TİCARET GÖRÜMÜ

2021 yılı Şubat ayında Türkiye'nin toplam ihracatı 16 milyar dolar ve Gümüşhane'nin ihracatı 1,75 milyon dolar olmuştur. Şubat 2021 döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre Türkiye ihracatı %9,05 artarken, Gümüşhane ilinin ihracatı %8,81 oranında azalmıştır. Tablo 1 Türkiye ve Gümüşhane ihracatının karşılaştırmalı özetini göstermektedir.

Gümüşhane ilinin 2019 ve 2020 yıllarında yıllık bazda Türkiye geneli ihracattan aldığı pay sırasıyla %0,028 ve %0,023 olarak gerçekleşmiştir. Gümüşhane ilinin Türkiye geneli ihracattan aldığı pay 2021 Ocak ayında %0,047 iken, aynı yılın şubat ayında aldığı pay %0,01 olmuştur. Gümüşhane 2021 yılı Ocak-Şubat döneminde Türkiye geneli ihracattan aldığı pay %0,028 olmuştur. Gümüşhane ili 2019 yılında iller sıralamasında 59. sırada iken, 2020 yılında ise 64. sırada yer almıştır. Gümüşhane ili Şubat 2021'de iller sıralamasında Ocak-Şubat ihracat toplamı 8,78 milyon dolar ile 62. sırada yer almıştır.

Şekil 3. Gümüşhane İli Sektörler İhracat Performansı, 2015-2020 (1000 \$)

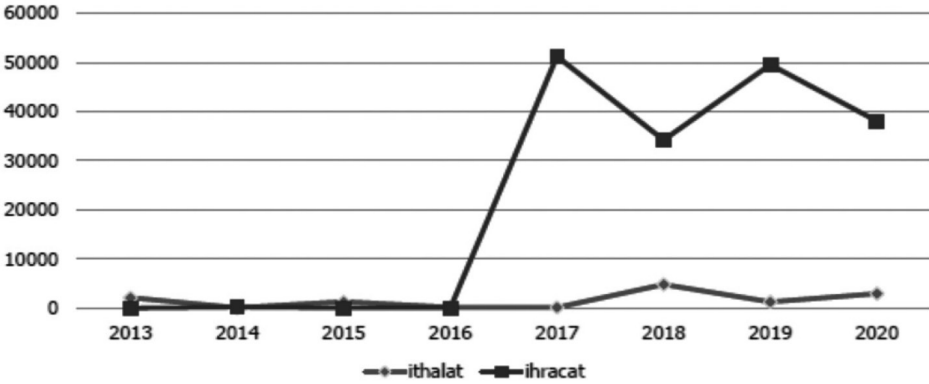
Kaynak: TİM, 2021

Tablo 1. Türkiye ve Gümüşhane İhracatı Karşılaştırmalı Özeti (1.000\$)

	TÜRKİYE İHRACATI				GÜMÜŞHANE İHRACATI						
	2019	2020	2021	2021 Değişim (%)	2019	2020	2021	20-21 Değişim (%)	2021 Pay (%)	2020 Pay %	2019 Pay %
OCAK	13.874.826	14.701.547	15.045.335	2,04%	11.294	2.066	7.032	240,37%	0,047%	0,014%	0,08%
ŞUBAT	14.323.043	14.608.457	16.011.967	9,05%	2.663	1.918	1.749	-8,81%	0,01%	0,013%	0,019%
OCAK-ŞUBAT	28.197.869	29.310.004	31.357.303	6,82%	13.957	3.984	8.781	120,41%	0,028%	0,013%	0,049%
Toplam	180.832.722	169.669.410	31.357.303		50.867	38.613	8.781			0,023%	0,028%

Kaynak: TIM, Şubat 2021, Antrepo ve Serbest Bölgeler Farkı dahil değildir.

Şekil 3’den 2015-2020 döneminde Gümüşhane’den yapılan ihracatta Madencilik Ürünleri ilk sırada ve yoğun olarak yer aldığı görülmektedir. Ocak-Şubat 2021 döneminde 8,6 milyon dolar ile madencilik ürünleri ilk sırada yer alırken (Gümüşhane ili ihracat payı %98), bu sektörü 146 bin dolar ile Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri sektörü, 19 bin dolar ile Kuru Meyve ve Mamulleri ve 13 bin dolar ile Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri sektörleri takip etmiştir.

Şekil 4. Gümüşhane İli İhracat-İthalat, Bin dolar, yıllık, 2013-2020

Kaynak: TÜİK

Doğu Karadeniz Bölgesinde son 8 yıl boyunca (2013-2020) ihracatını her yıl düzenli olarak arttıran il olmamakla birlikte, Gümüşhane, son 8 yılda Doğu Karadeniz Bölgesinde ihracatını %6345 oranında (38 milyon dolar) arttırarak bölgesinde ihracatını en fazla arttıran ildir. Bu artış maden firmalarının merkezini Gümüşhane iline almasından kaynaklanmaktadır. Gümüşhane ili 2020 yılında 35 milyon dolarlık dış ticaret fazlası vermiştir. Bu olumlu gelişmeye rağmen, Gümüşhane, 2020 yılında Doğu Karadeniz Bölgesinde bir önceki yıla göre %23'lük azalışla ihracatını en fazla azaltan il konumundadır. Gümüşhane ilinin bölgedeki ihracat payı 2019 yılında %2,6 iken, 2020'de %2,1'e düşmüştür. Gümüşhane ilinin ihracat performansının pandemi sürecinde olumsuz etkilendiği, iyileşmenin olduğu ancak pandeminin etkisinin telafi edilemediği görülmektedir.

GÜMÜŞHANE İLİNİN SEKTÖREL KREDİ DAĞILIMI

Gümüşhane'de 2020 yılında sektörel krediler içerisinde en büyük payı ziraat ve balıkçılık sektörünün aldığı görülmektedir. Kredilerin takibe dönüşüm oranı en yüksek olan sektör Enerji sektörü (%16) olsa da, kredilerin takibe dönüşümünün tutar olarak (8,5 milyon TL) en yüksek olduğu sektör Ziraat ve Balıkçılık sektörüdür. Tablo 2 Gümüşhane'de sektörel kredi dağılımını göstermektedir.

Tablo 2. Gümüşhane’de sektörel kredi dağılımı, 2020-12

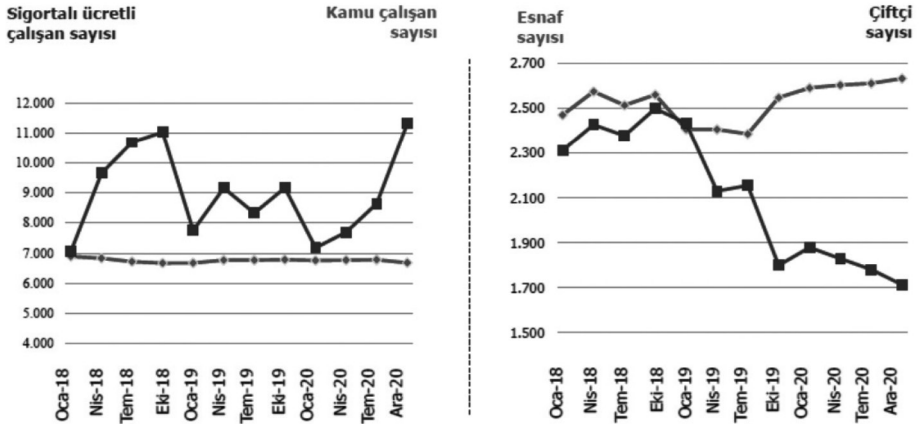
	Kredi Tutarı, bin TL	Takipteki kredi tutarı, bin TL	Takibe Dönüşüm Oranı, %
Gıda Meşrubat ve Tütün	48.864	738	1,5
İnşaat	83.280	4.199	6,04
Metal ve İşlenmiş Maden	4.065	0	0
Finansal Kuruluşlar	737	0	0
Tekstil ve Tekstil Ürünleri	2.599	66	2,53
Toptan Ticaret ve Komisyonculuk	146.639	1.336	0,91
Turizm	28.884	713	2,46
Ziraat ve Balıkçılık	255.564	8.454	3,30
Enerji	3.454	559	16,01
Denizcilik	0	0	0

Kaynak: BDDK, Fintürk

Not: Takibe dönüşüm oranı: Takipteki alacakların toplam nakdi krediler içerisindeki payını göstermektedir.

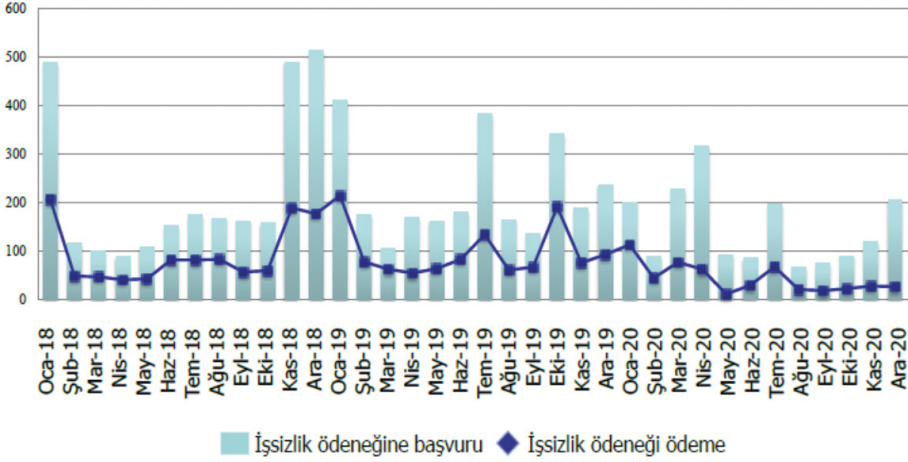
GÜMÜŞHANE İLİNİN İSTİHDAM GÖRÜNÜMÜ

Gümüşhane ilinin istihdam görünümü sigortalı ücretli çalışan sayısı, kamuda çalışan sayısı, esnaf sayısı ve çiftçi sayısı açısından irdelenmiştir. Şekil 5 sigortalı, ücretli çalışan sayısı ve esnaf sayısını göstermektedir.

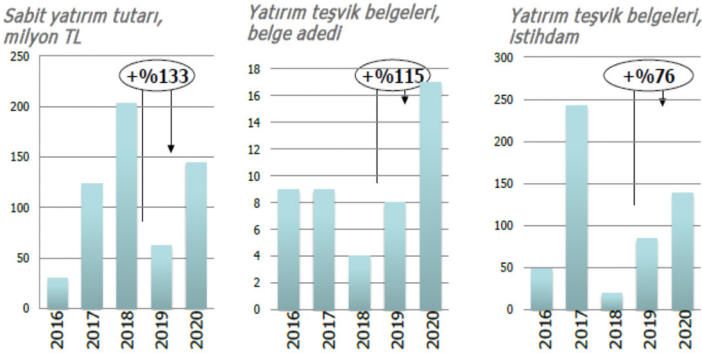
Şekil 5. Çalışan sayısı, Esnaf Sayısı, Gümüşhane, kişi, aylık, Ocak 2018 – Aralık 2020
Kaynak: SGK

Pandemi döneminde ücretli çalışan istihdamında ciddi azalmalar olsa da pandeminin olumsuz etkisinin telafi edildiği görülmektedir. İşyeri sayısı açısından 2020'nin ilk çeyreğine göre yıl içinde artış söz konusu olmuştur. Ancak pandemi döneminde çiftçi sayısındaki azalma dikkat çekicidir. Şekil 6 çalışan sayısını göstermektedir.

Şekil 6. Çalışan sayısı, Gümüşhane, kişi, aylık, Ocak 2018 - Aralık 2020
Kaynak: İŞKUR

İşsizlik ödeneğine başvurular Aralık 2018’de en yüksek seviyesine ulaşmıştır. COVID-19 etkisiyle Nisan’da en yüksek seviyesini gören işsizlik ödeneğine başvurular Aralık 2020 itibarıyla 206 kişi seviyesinde gerçekleşmiştir. Şekil 7 yatırım teşvik belgeleri, sabit yatırım tutarı, istihdam verilerini göstermektedir.

Şekil 7. 2015-2020 yatırım teşvik belgeleri, sabit yatırım tutarı, istihdam
Kaynak: Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü

Gümüşhane’de, 2020 yılında bir önceki yıla göre %133’lük artışla 150 milyon TL’ye yakın sabit yatırım gerçekleştirilmiştir. 2020 yılında bir önceki yıla göre yatırım teşvik belge adedi %115 artış kaydederken, sağlanan istihdamda ise aynı döneme göre %76’lık bir artış gerçekleşmiştir. Bu durum Gümüşhane ilinin yatırım ve teşviklerden 2020’de daha çok yararlandığını göstermektedir.

SONUÇ: TESPİTLER VE ÖNERİLER

Gümüşhane ilinde pandeminin sosyal ve ekonomik yapı üzerine etkileri genel olarak değerlendirildiğinde; Gümüşhane ilinin Türkiye’deki ve bölgedeki büyümeden payını alamadığı, ihracat performansının pandemi sürecinde olumsuz etkilendiği, iyileşmenin olduğu ancak pandeminin etkisinin telafi edilemediği görülmektedir. Ayrıca, Gümüşhane’de pandemi döneminde sektörel krediler içerisinde en büyük payı ziraat ve balıkçılık sektörünün aldığı ve kredilerin tabibe dönüşüm oranı en yüksek olan sektörünün olduğu görülmektedir. Pandemi döneminde ücretli çalışan istihdamında ciddi azalmalar olsa da pandeminin olumsuz etkisinin telafi edildiği görülmektedir. Ancak pandemi döneminde çiftçi sayısındaki azalma dikkat çekici olduğu, COVID-19 etkisiyle Nisan 2020’de en yüksek seviyesini gören işsizlik ödeneğine başvurular Aralık 2020 itibarıyla 206 kişi seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. Gümüşhane ilinin yatırım ve teşviklerden pandemi döneminde daha çok yararlandığı görülmektedir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda pandemi sonrası fırsatları değerlendirmek, olası risklerin azaltılmasına dikkat çekmek ve son olarak pandemi sonrası için KOBİ’lerin sorunlarının çözülmesi ve büyümesi temelinde karar vericilere yönelik aşağıdaki politika önerileri geliştirilmiştir:

i. *Kamu destekleriyle büyüme: KOSGEB başta olmak üzere, DOKA, DOKAP, Kalkınma Bakanlığı, İŞKUR, Kamu Bankaları vd. kurum ve kuruluşların küçük işletme sahiplerine sağladığı desteklerden faydalanmak.*

Stratejilerle büyüme: İnovasyon, araştırma – geliştirme ve buluş yaparak büyüme, e-ticaretten yararlanarak büyüme, ihracat yaparak büyüme, marka yaratarak büyüme ön plana çıkmaktadır.

ii. *Kobilerde rehberlik ve danışmanlık kültürünün geliştirilmesi: Başta KOBİ olmak üzere, işletmelerin finansman, uluslararasılaşma, teknoloji/yenilik/dijitalleşme ve büyüme alanlarında beceri ve kabiliyetlerinin geliştirilmesine katkı sağlanmalıdır.*

Kadın ve genç girişimci adaylarına odaklanmak: Kadın girişimci ve genç girişimci potansiyelinin değerlendirilmesi amacıyla yönelik mevcut kaynakların, desteklerin gözden geçirilmesi ve öneriler getirilerek farkındalığın artırılması gerekmektedir.

Öncelikli sektörlerde dijital dönüşüm alanında deneysel eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunacak, farkındalık çalışmaları yürütecek merkezler oluşturulmalıdır.

Gümüşhane ilinde yatırım imkânlarının artırılması, yatırım ortamı noktasında dezavantajlı olan ilimize istihdam sağlayıcı üretime yönelik yatırım projelerinin kazandırılması gerekmektedir.

E-ticaret ve dijital Pazarlama yoluyla İhracat imkânlarının geliştirilmesi: İl oda ve borsaları bünyesindeki İhracat Destek Ofisinin kurulması ve etkinliğinin artırılması, KOSGEB İhracat Destekleri ile Eximbank İhracat Kredi Sigorta ve Garanti Programları hakkında bilgilendirme yapılması gerekmektedir.

İl özelinde güçlü olunan gıda ürünleri, ağaç ve mantar ürünleri ve ana metal sektörlerinin sorunlarının tespit edilmesi ve mevcut konumlarının korunması ve geliştirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- BDDK (2021). FinTürk-Coğrafi Dağılımı. (erişim tarihi 11.02.2021, <https://www.bddk.org.tr/BultenFinTürk>).
- Deloitte (2020). COVID-19: çalışanlara ve çalışma hayatına olası etkileri, Mart 2020, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/humancapital/COVID-19-calisanlara-ve-calisma-hayatina-olasi-etkileri.pdf>, erişim tarihi: 09.11.2020.
- ILO (2020a). COVID-19 and The World of Work. Sixth Edition Updated Estimates and Analysis. (erişim tarihi 11.02.2021, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_755910.pdf).
- ILO (2020b). ILO Monitor 2nd Edition: COVID-19 and the world of work updated estimates and analysis. (erişim tarihi 12.02.2021, https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/WCMS_740877/lang--ja/index.htm).
- ILO (2020c). Bilgi Notu, COVID-19 ve çalışma yaşamı: etkiler ve yanıtlar, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---rogeneva/---ilo-ankara/documents/briefingnote/wcms_740193.pdf, erişim tarihi: 15.12.2020.
- İŞKUR (2021). <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/>
- KPMG (2020) COVID-19: impact on the automotive sector. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ar/pdf/2020/COVID-19-impact-on-the-automotive-sector.pdf>, 29.01.2021.
- OECD (2020a). Coronavirus (COVID-19): SME Policy Responses, erişim tarihi 11.02.2021, www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/coronavirus-COVID-19-sme-policy-responses-04440101/
- OECD (2020b). For an Analysis of COVID-19 and The Retail Sector, erişim tarihi 11.02.2021, <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/COVID-19-and-the-retail-sector-impact-and-policy-responses-371d7599/>
- Rodriguez, L.M., Litt, D.M. & Stewart, S.H. (2020). Drinking to cope with the pandemic: The unique associations of COVID-19- related perceived threat and psychological distress to drinking behaviors in American men and women, *Addictive Behaviors*, 110, doi: 10.1016/j.addbeh.2020.106532
- SGK (2021). Sigortalı İstatistikleri, <https://veri.sgk.gov.tr/>
- Taleb, N.N., (2007). Black Swans and The Domains Of Statistics. *The American Statistician*, 61, 198-200.
- Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü (2021). Yatırım Teşvik İstatistikleri, [https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjojOWNiYWVeyOWEtm2Q1OS00NzQyLWVzMTgtNmU3Zj-](https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjojOWNiYWVeyOWEtm2Q1OS00NzQyLWVzMTgtNmU3Zj)

- djYjM5YWFjIiwidCI6IjM3Y2E0YW5LWJkNjUtNDMmYy1iMDU0LWQyZmZmNDRm-MTJjOCIsImMiOj9
- Thorgren, S. & Williams, T.A. (2020). Staying alive during an unfolding crisis: How SMEs ward off impending disaster. *Journal of Business Venturing Insights*, 14, <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2020.e00187>
- TÜİK (2021), İl Bazında Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2019, (erişim tarihi 12.02.2021, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Ulusal-Hesaplar-113>).
- Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) (2021). (erişim tarihi 25.03.2021, <https://tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>)
- TÜRMOB-Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (2020), “Korona Salgınının Türkiye Ekonomisine Etkisi Değerlendirmeler ve Öneriler Raporu”. (erişim tarihi 20.01.2021, <https://www.turmob.org.tr/haberler/f599274f-c33d-48ff-bfb8-b3f29e5f575d/korona-salgininin-turkiye-ekonomisine-etkisi--degerlendirmeler-ve-oneri-raporu--basin-bulteni>).
- World Bank (2021). Global Economic Prospects. (Erişim tarihi 11.02.2021. <https://www.worldbank.org/en/publication/globaleconomic-prospects>).
- World Economic Forum (2020). The economic effects of COVID-19 around the World. (erişim tarihi 10.03.2021, <https://www.weforum.org/agenda/2020/02/coronavirus-economic-effects-global-economy-trade-travel/>).
- Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization-WHO) (2020). Coronavirus disease 2019 (COVID-19) Situation Report – 51. 2020. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200311-sitrep-51-COVID-19.pdf?sfvrsn=1ba62e57_10. Published online March 11.
- Worldometer (2021). Worldometer statistics. (erişim tarihi 24 Mayıs 2021, <https://www.worldometers.info/coronavirus/>).
- Yang, Y., Peng, F., Wang, R., Guan, K., Jiang, T., Xu, G., Sun, J., & Chang, C. (2020). The deadly coronaviruses: the 2003 SARS pandemic and the 2020 novel coronavirus epidemic in China. *J. Autoimm.* 109. <https://doi.org/10.1016/j.jaut.2020.102434>
- Zhao, B. (2020), COVID-19 pandemic, health risks, and economic consequences: Evidence from China, *China Economic Review*, 64, doi: 10.1016/j.chieco.2020.101561